

«Ψυχαδερφωσύνη». Αναστάσιμα έθιμα στον άγονο αγωνιστών τόπο.

Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού.



Η Μάνη είναι τόπος άγονος, τόπος σκληρός. Όσοι έδεσαν τη μοίρα τους με αυτό τον τόπο δεν μπορούσαν παρά να γίνουν άνθρωποι αξιοθαύμαστης επιμονής στο δούλεμα της γης για να την αναγκάσουν να δώσει καρπό και να επιβιώσουν. Η γη αυτή όμως, αν και άγονη, υπήρξε ιστορικά σημαντική. Η κατοχή της έδινε πλεονέκτημα στην κυριαρχία της θάλασσας μέχρι την Κρήτη και αποτελούσε απρόσιτο αραξοβόλι. Όποιος στρατός πατούσε και κρατούσε τη Μάνη, μπορούσε να αλώσει οποιαδήποτε περιοχή και οποιοδήποτε κάστρο.

Η γη και η ιστορία στη Μάνη έδειξαν, από τα αρχαία χρόνια, πως δεν συγχωρούν τα λάθη και τους συμβιβασμούς. Το μήνυμα αυτό πέρασε στην ψυχοσύνθεσή του Μανιάτικου λαού. Ενός λαού που η επιβίωση τον ανάγκασε να βρίσκεται σε διαρκή αγώνα με τη γη και σε διαρκή πολεμική ετοιμότητα για την ανεξαρτησία του. Ενός λαού που υποχρεώθηκε να θεσπίσει και να ακολουθήσει αυστηρούς και άκαμπτους άγραφους νόμους.

Η αυστηρή ηθική νόμοι των Μανιατών, ατομικοί και κοινωνικοί, οι οποίοι κανόνιζαν τις υποχρεώσεις των ατόμων απέναντι στην πατρίδα και ρύθμιζαν τις λεπτές σχέσεις τους με την οικογένεια και το κοινωνικό σύνολο, διαμορφώθηκαν έπειτα από μακροχρόνια εφαρμογή και παράδοση και ήταν καταξιωμένοι στη συνείδησή όλων σαν ακατάλυτες αρχές με απαραβίαστη τήρηση. Παραβίαση αυτών των ηθικών προσταγών οδηγούσε στην απομόνωση και την ντροπή. Σε τέτοια περίπτωση, η στάση της κοινότητας θύμιζε πάντα τη συμπεριφορά των αρχαίων Σπαρτιατών απέναντί στον λιποτάκτη που γυρίζει ντροπιασμένος στη Σπάρτη.

Αυτή η αυστηρή προσήλωση σε έναν άκαμπτο ηθικό κώδικα απέναντι στην οικογένεια και την πατρίδα υπήρξε η αιτία επιβίωσης των Μανιατών και ο τρόπος διέλευσης ανάμεσα στις συμπληγάδες της ιστορίας. Η ίδια όμως άκαμπτη στάση υπήρξε συχνά και η αιτία δηλητηριάσεις της κοινοτικής ζωής. Η προσβολή, το παράπτωμα, η ανάρμοστη συμπεριφορά αλλά και τα ανθρώπινα πάθη πού είναι φορές που δεν μπορεί να τα συγκρατήσει ακόμη και το ισχυρότερο ηθικό ανάχωμα έγιναν αιτία για μακροχρόνιες συγκρούσεις με αλληπάλληλα φονικά και χρέη τιμής που μεταβιβάζονταν από γενιά σε γενιά.

Η μανιάτικη συμπεριφορά, που παρουσιάζεται ως καρικατούρα στις ελληνικές ταινίες της δεκαετίας του '50 και του '60, όταν ο αστικός τρόπος ζωής έρχεται να εκτοπίσει τον πατροπαράδοτο και αγροτικό αντίστοιχο τρόπο, απηχεί συμπεριφορές που χαρακτήρισαν το λαό της Μάνης για αιώνες. Βασικό χαρακτηριστικό υπήρξε πάντοτε η στενή σύνδεση του ατόμου με την οικογένεια, το σόι και τη γενιά. Ο άντρας και η γυναίκα που παντρεύονται αποτελούν τη γέφυρα ένωσης δύο οικογενειών με ακατάλυτους δεσμούς. Αντίθετα, ο αρραβώνας που διαλύεται υπήρξε συχνά η αιτία άσβεστου μίσους που επέφερε στην κοινότητα αγεφύρωτο χάσμα.

Εξαίρεση σε τέτοιες συμπεριφορές αποτελούσε η έκτακτη ανάγκη. Γενικά παραδεκτό ήταν το έθιμο της τρέβα (ανακωχής) το οποίο ρύθμιζε τους πολεμικούς νομούς της βεντέτας κατά τη διάρκεια κρίσιμων εποχών ή γεγονότων τα οποία δεν είχαν σχέση με τη φοβερή φιλονικία. Σε περίπτωση εμφάνισης στη Μάνη εχθρού, που απειλεί την πατρίδα, όλοι ξεχνούσαν αμέσως τις προσωπικές διαφορές τους και τα άσβεστα μίση

τους και τρέχαν αδελφωμένοι να δώσουν και τη ζωή τους για την τιμή και την ελευθερία του συνόλου.

Ανακωχή έκαναν και όταν υπήρχαν πολλές δουλειές. Η συγκομιδή της ελιάς, παραδείγματος χάρη, ή όταν το επέβαλαν άλλες βιοτικές ανάγκες. Τότε σταματούσαν τις διαμάχες τους, μάζευαν τα προϊόντα τους, έσπερναν τα κτήματα τους και έπειτα, αφού είχαν νικήσει τον εχθρό η περίμεναν την ώρα να θερίσουν αυτά που μόλις είχαν σπείρει, συνέχιζαν να παραδίδονται στο μίσος και τον διχασμό. Οι μέχρι χθες συναγωνιστές, δίπλα δίπλα στη μάχη απέναντι στον εχθρό, οι μέχρι χθες σύντροφοι και συμπαραστάτες στην ανάγκη του άλλου, ήταν έτοιμοι ξανά να σηκώσουν όπλο ξεχνώντας, εν ριπή οφθαλμού, αυτά που τους είχαν ενώσει.

Τα σπουδαιότερα συμφιλιωτική έθιμα είχαν σχέση με τις μεγάλες ημέρες της Χριστιανοσύνης. Τέτοιο έθιμο ήταν η «ψυχαδερφωσύνη», που αποτελούσε έθιμο της Δεύτερης Αναστάσης του Πάσχα. Κατά το έθιμο αυτό, μετά τη λειτουργία, στέκονταν όλοι στη σειρά έξω από την εκκλησία και καθένας περνούσε να χαιρετίσει και να αγκαλιάσει τον άλλον. Το καθιερωμένο φιλί που δινόταν τότε, έδενε, πολλές φορές αδιάλυτα και μέχρι θανάτου, παλιές εχθρικές οικογένειες.

Ήταν η στιγμή που η απολυτότητα μεταστρεφόταν από μίσος σε φιλία, αποκαλύπτοντας την ευγενική και φιλότιμη μανιάτικη καρδιά, αλλά και τον σεβασμό και την βαθιά πίστη τους στο Θεό της αγάπης που έμοιαζε να είναι ο μόνος, ο Οποίος μπορούσε να ημερέψει τον λαό αυτό. Λες και μόνον Αυτός μπορούσε να μεταβάλει σε εργαλείο συμφιλίωσης τη βαθιά προσήλωση του Μανιάτη στην ακεραιότητα, την τιμιότητα και τον ίδιο και κρυστάλλινο λόγο.

Πίσω από την άκαμπτη συμπεριφορά του Μανιάτη κρύβεται μία ουτοπία ηθικής και κοινωνικής τελειότητας. Για τους Μανιάτες, η πραγματική προσωπική τους ελευθερία και ηθική τελείωση της κοινωνίας τους ήταν υπόθεση του καθενός και ο κύριος σκοπός του. Ό,τι έκανε ο Μανιάτης έπρεπε πάντα να είναι σύμφωνο με τους άγραφους νόμους και την εσωτερική ηθική του. Αυτό όμως δεν ήταν πάντα το καλύτερο για τον εαυτό του. Κι άλλοτε πάλι δεν ήταν το συμφέρον που του ζητούσαν οι δικοί του άνθρωποι. Πολλές φορές, για να μείνει πιστός στις δικές του

αξίες, αναγκαζόταν να δυσαρεστήσει φίλους ή συγγενείς και συχνά να διαρρήξει μακροχρόνιους δεσμούς. Πάντα όμως βρισκόταν έτοιμος να επωμισθεί το κόστος.

Έτσι, μία τραγική χίμαιρα ήταν όλη του η ζωή και όλοι οι αγώνες του ένα αδιάκοπο κυνήγι μιας απλησίαστης τελειότητας, τόσο μακρινής από τα ανθρώπινα.

Πηγή : <https://www.pemptousia.gr/>